

La síndrome de l'escriptor cremat

Josep Antoni Fluixà

No fa molt, poc temps després de distribuir-se, m'he llegit l'última novel·la de Toni Cucarella, *Qui de casa se'n va*, publicada per Amsterdam. Una vegada més he gaudit amb l'estil de l'autor i amb el seu món de ficció literari. La primera part, sobretot, "L'oncle Cep", m'ha recordat l'ambient que Cucarella retratà en una obra seua anterior, *Quina lenta agonia la dels atmelers perduts*, una de les novel·les que he llegit amb més plaer en els últims deu o vint anys. Cucarella és un mestre quan evoca un temps passat, els anys de la postguerra i els anys que coincideixen amb la nostra infantesa, la d'ell i la meua –tenim la mateixa edat–, i també en recuperar i fer viu un llenguatge i un vocabulari genuí valencià que converteix en art literari. La segona part i la tercera de l'última novel·la, "Nòmada" i "O velho marinheiro" són també, sens dubte, molt interessants i necessàries per a completar la trama de la ficció creada per l'autor. Digna de destacar és la transcripció de la parla d'un emigrant valencià a França que, quan torna al poble on va nàixer, usa una llengua barrejada amb paraules i expressions franceses que testimonien la seua llarga estada al país veí.

El cas és que *Qui de casa se'n va* s'ha publicat després d'una dècada sense que Cucarella haja donat a conèixer cap altra obra seua i després d'haver anunciat fa ja més de deu anys que anava a deixar d'escriure. Decisió o propòsit que, afortunadament, no ha complit, perquè, si ho haguera fet, ara no podríem gaudir de la lectura d'una altra novel·la digna de figurar en qualsevol llistat de la millor narrativa valenciana i, fins i tot, catalana. Els motius de Cucarella per anunciar la seua renúncia a ser escriptor van ser diversos, però, sobretot, es podrien resumir amb la impossibilitat dels escriptors valencians per a aconseguir esdevenir professionals de l'escriptura i no aficionats. Alguns altres escriptors, com Manel Rodríguez-Castelló se'n van fer ressò i intentaren reflexionar el tema a la premsa, però, a jutjar per l'escassetat de noves aportacions, el debat acabà com va començar: sense pena ni glòria.

Toni Cucarella, crític sempre en les seues intervencions públiques, en els seus articles i en les entrevistes que li han fet, es queixava de la falta d'un mercat literari conjunt a tots els territoris del nostre domini lingüístic i de la fragmentació regional provocada per la creació d'unes autonomies centrades excessivament en polítiques culturals i lingüístiques diferenciades. A més, feia públic el seu disgust davant el maltractament que sofria com a escriptor per part d'algunes editorials amb les quals havia publicat les seues obres. D'alguna manera, es mostrava desenganyat, "cremat" per dir-ho amb una paraula més contundent i popular. Amb aquelles condicions no pagava la pena escriure. Una afirmació que també, més o menys, per la mateixa època va fer -si la memòria no em juga una mala passada-, Francesc Bodí. L'escriptor d'Agres es queixava, com Toni Cucarella, de la falta de repercussió social dels escriptors i, sobretot, del poc cas que rebien en el món acadèmic, cultural i mediàtic no només de Catalunya o les Illes Balears, sinó també a les terres valencianes. Francesc Bodí, a pesar de ser un dels més destacats novel·listes valencians, per a publicar una nova obra havia de passar sempre per la presentació prèvia a un concurs literari. De fet, aconseguí fins al 2016 els premis de novel·la més rellevants convocats al País Valencià. Amb l'última narració, *La passejadora de gossos*, aconseguí el Premi de novel·la Ciutat de València i, a continuació, manifestà, com Cucarella, la seua decepció i decisió de no escriure més. Per sort, després de deu anys, ens regalà l'any 2021 una nova ficció d'una qualitat extraordinària, *L'única veritat*, publicada per Lletra Impresa, una editorial menuda i jove, però amb uns criteris i objectius estrictament literaris.

En tots dos casos, potser, es tracta d'una reacció momentània de cabreig, encara que haja durat una dècada, davant una situació que, com a escriptors, senten com a injusta. Fins i tot, algú, malintencionadament, podria dir que és fruit d'un excés d'ego personal. Però no fariem bé en obviar aquestes reaccions o queixes de dos escriptors destacats, perquè no són tan excepcionals en el panorama de la nostra literatura. Hi ha molts més escriptors i escriptores que, en un moment o altre, han expressat el seu malestar o la seua convicció en considerar que el seu treball no és en absolut valorat. Josep Franco, per exemple, a pesar de no haver deixat mai d'escriure i de publicar és coneixedor també d'aquesta orfandat que el fa sentir-se sol. Lluita per mantindre la seua activitat literària per vocació i, potser, per necessitat d'escriure, però sense pràcticament l'ajuda de cap grup cultural que el valoritze i amb molt poca promoció per part, fins i tot, de

l'editorial que el publica. Si voleu saber les vicissituds d'un escriptor "cremat" que, a pesar de tot, ha optat per continuar escrivint, no teniu més que llegir la seua última novel·la, *Si tenim vida i salut*, publicada per Bromera. No obstant això, la majoria dels escriptors no fan pública la seua decepció, encara que, després d'una primera època en què escriuen il·lusionats, deixen a poc a poc de fer-ho desenganyats davant les dificultats amb què es troben a l'hora de publicar les seues creacions. I també per l'esforç que han de fer per uns beneficis econòmics, si és que en tenen algun, molt escassos.

A Catalunya, històricament, també s'ha donat aquest fenomen de l'escriptor "cremat". Recordem el cas d'Eugeni d'Ors qui contrariat per unes desavinences polítiques l'any 1923 s'establí a Madrid i optà per continuar la seua obra en castellà. Opció aquesta elegida també per Terenci Moix, no sé si per cabreig o desengany o per una decisió purament comercial. El cas és que algú hauria d'estudiar aquest fenomen repetit reiteradament a la literatura catalana per altres escriptors no tan coneguts o destacats. Al País Valencià, per exemple, alguns escriptors o escriptores com Carmelina Sánchez Cutillas haurien pogut escriure alguna obra més si no s'hagueren trobat amb una falta d'interés social per les seues obres. Durant la llarga postguerra, són molt habituals els casos d'escriptors o d'escriptores amb una obra escassa. Les dificultats d'edició feien que les vocacions literàries s'extingiren amb facilitat. Però el fet, per desgràcia, ha continuat donant-se també durant el període ja estrictament democràtic. Els valencians tenim en aquest sentit dos casos emblemàtics: Ferran Cremades i Arlandis i Josep Lluís Seguí. El primer, després d'haver guanyat alguns dels premis més importants a Catalunya i també a València, deixà de publicar -i això que ell ho havia fet en una de les principals editorials catalanes- i des de l'any 1995, any de publicació de *Plaça Redona*, premi Joanot Martorell 1994, no ha tornat a donar a conèixer una nova obra en català. Sí que ho va fer l'any 2006 amb una novel·la històrica en castellà, *Jaime I el Conquistador*, però sembla que l'opció del canvi de llengua tampoc no li oferí millors possibilitats. El segon, Josep Lluís Seguí, molt actiu durant els anys setanta, huitanta i noranta, desaparegué literàriament en finalitzar el segle i ja no li hem pogut llegir cap altra obra en més de vint anys.

No crec que els seus casos siguen deguts a una falta total de creativitat, no estem davant d'escriptors «frustrats» o d'allò que Enrique Vila-Matas anomenà en una de les seues obres l'escriptor Bartleby, l'escriptor d'una sola obra o d'una producció molt escassa que deixa d'escriure molt prompte a l'inici pràcticament de la seua carrera com a escriptor. Estem, en el nostre cas, davant la síndrome de l'escriptor "cremat". Una síndrome que, sens dubte, pot tindre connotacions psicològiques, però que en el nostre cas -en el dels escriptors i de les escriptores que han optat per escriure en aquesta bella llengua que es parla en la majoria del vessant mediterrani de l'est de la península Ibèrica- té unes causes socials molt diverses. No faríem bé si atribuïrem els motius només a la situació política, a l'espanyolisme integral de la dreta i al poc interès, quan no menyspreu, que mostra pel valencià. Hi ha també altres factors. Si la classe política progressista que es manifesta més valencianista optara a l'hora de llegir més decididament pels nostres escriptors i escriptores, potser, no parlariem tant de la invisibilitat dels nostres autors.

I si, en general, el món cultural i periodístic valencià fora més conscientment valencianista tampoc no observariem aquestes actituds de desengany dels literats. Com tampoc no les observariem si hi haguera una relació fluida i constant entre els lectors i les lectores de Catalunya, València i Mallorca. Però la responsabilitat no és només de la societat, el món literari també en té. Les editorials, principalment les valencianes, promocionen com cal els seus autors? Paguen correctament? Aposten per la venda dels seus llibres o es conformen amb guanyar diners tenint en compte les subvencions administratives? Lògicament, totes les respostes a aquestes qüestions són relatives, depenen en el cas de les editorials de la bona o mala acció d'unes o de les altres. I també podríem parlar del cas que fan a la literatura els mitjans de comunicació, de l'acció que es puga fer al món de l'ensenyament, de la influència de les biblioteques, de l'interès de les llibreries per a promocionar o no la literatura en valencià, etc. Per això, mentre no comencem a estimar i fer visible la literatura dels valencians i de les valencianes i mentre no reflexionem sobre tots aspectes enumerats -i molts altres-, amb major o menor freqüència, ens trobarem amb autors afectats per la síndrome de l'escriptor "cremat". I sort tindrem si no compleixen amb la paraula donada, com en el cas de Toni Cucarella i Francesc Bodí.